

Ta fram sågen

och räkna ut älgens ålder

Årsringarna syns tydligt vid nålens spets. De ljusa fälten markerar sommar-månaderna. På dessa kan man också avläsa om det har varit en bra älgssommar med mycket mat.

När skottet ekat ut på jaktmarken och det är dags att forsla hem älgen börjar spekulationerna om hur gammal älgen är. En grov uppskattning kan man göra av storlek och vikt, är det en tjur kan horn-kronans utseende och storlek vara till hjälp, likaså rosenstockens omkrets. Men ska man vara riktigt säker så är det tändernas årsringar som gäller.

Av ÅKE JOHANSSON (TEXT & FOTO)

Höger käkhalva sågas mitt i fjärde kindtanden.

En älgstam i balans är vad alla jaktlag eftersträvar. Jägareförbundet går ut med rekommendationer för avskjutningen men till slut är det ändå jaktlagen som ska verkställa.

En av många viktiga faktorer för alla beståndsundersökningar är korrekta åldersbestämningar. Tålmodigt gäller det att sträva framåt år efter år och samla information.

Lars-Olov Nilsson är ordförande i Fyringens storlicensområde som bildades 1991. Fyringen innefattar 27 jaktlag runt Hammerdal i Jämtland.

Lars-Olov har med intresse följt älgavskjutningen under lång tid. När faktasamlingarna från många års jakter sammanställts har man fått fram värdefull statistik. En statistikkurva grundar sig på åldersbestämning som görs genom att räkna årsringarna i tandcementet på fjärde kindtanden av samtliga älgar som skjuts inom storlicensområdet.

Lars-Olov berömmar jaktlagen för deras noggrannhet med käkarna som han får in varje höst. Cirka 150 käkar kommer prydligt märkta med jaktlagets namn och datumet när älgen sköts.

Under de senaste åren har Lars-Olov även börjat titta på livmödrar från fällda älgkor för att se om korna var befruktade och skulle ha burit fram en eller flera kalvar nästa år.

Lars-Olov bläddrar i en pärm med overheadblad och visar hur tjuravskjutningen såg ut 1993. Då var åldersfördelningen inte alls bra och medelåldern bland tjurarna var

mycket låg. Lars-Olov menar att det är mycket lättare att debattera en sådan fråga om man har verkliga fakta som underlag.

– I det här fallet kom vi överens om att vi skulle skjuta 60 procent kalv och 40 procent vuxna, säger Lars-Olov.

Älgflons storlicensområde med 19 jaktlag är granne med Fyringens storlicensområde och gör på liknande sätt med åldersbestämningen. Skillnaden är att varje jaktlag utför åldersbestämningen och rapporterar in resultatet till en ansvarig i Älgflons storlicensområde.

Att skilja på kalv och fjoling

Kjell Gunnarsson, som är tandläkare i Lycksele, åldersbestämmer älgarna för Ottsjöns jaktlag som ingår i Älgflons storlicensområde.

Kjell har granskat många älgänder genom årens lopp. Varje år blir det cirka 30 älgar som han räknar årsringar på.

I varje underkähshalva har älgkalven tre framtänder, en hörntand och tre kindtänder. Under den första hösten får älgkalven den fjärde kindtanden, det vill säga den första riktiga tanden.

Den andra permanenta tanden bildas under den första vintern. Tanderna före den fjärde tanden är mjölkänder och byts ut när kalven blir ett år. Ungefär samtidigt kommer den innersta kindtanden.

Ta fram sågen

och räkna ut älgens ålder

Höger käkhalva, visar fjolingens tredje mjölktands tredelade skal som petats loss, under kommer den tvådelade permanenta tanden.

➔ Överkäkens tänder följer i stort underkäkens utveckling, skillnaden är avsaknad av hörn- och framtänder.

En fjoling kan man med säkerhet avgöra åldern på bara genom att studera de tre första av de sex kindtänderna, det var ju dessa som var mjölktänder. Har de tre nya tänderna kommit är de betydligt ljusare än de inre kindtänderna.

Kjell Gunnarsson brukar använda en gammal kikare vänd bak och fram när han räknar årsringar.

Lars-Olov Nilsson med statistik från 1993 och 1999. Lars-Olov menar att det är mycket lättare att debattera älgfrågor om man har verkliga fakta som underlag.

Själva bytet av tänderna pågår under en tid och man ser ofta skal av mjölktänderna ovanpå de nya, skalet efter mjölktanden brukar enkelt kunna petas loss med en kniv.

Den tredje mjölktanden är tredelad i kronan medan den nya ordinarie tredje tanden är tvådelad i kronan.

När det gäller att åldersbestämma äldre älgar måste man ta till sågen. Underkåken sågas mitt i fjärde kindtanden med ett bågfilmsblad. Om snittet inte är tydligt brukar Kjell Gunnarsson använda en kniv och skrapa tandytan så den blir jämn och fin. Lars-Olov Nilsson använder en magnetfil för att jämna till ytan.

Avläsningen kräver bra belysning och en lupp eller en kikare vänd bak och fram. Lars-Olov brukar lägga på ett tunt lager med matolja för att årsringarna ska framträda tydligare.

Fyra- till tioåringar lättast

Årsringarna framträder bäst i tandrotens yttersta sediment. Det ljusa breda området bildas under sommaren och det tunna mörka området markerar vintermånaderna.

– Jag räknar de ljusa fälten i tanden, som markerar sommarmånaderna. Två- till tre-åringar brukar vara svårast att åldersbestämma eftersom tandsedimentet är minimalt. Likaså kan en tolv till femton år gammal älg vara svår att exakt bestämma åldern på, de mörka årsringarna i tandsedimentet sitter då så tätt att det blir svårt att urskilja varje linje. Fyra- till tio-åringarna är det däremot inga problem med, säger Lars-Olov Nilsson.

En sommar med mycket regn och rusk är inte alls trevlig för oss människor, vi betecknar den genast som en dålig sommar. Älgen däremot kan frossa i den snabbväxande grönskan och stortrivs i blötan. I de ljusa fälten i tandsedimentet kan man avläsa när sommaren har varit extra gynnsam för älgen. Ser man ett ljust fält som är bredare än de andra fälten speglar det en bra sommar för älgen – men en urusel för oss soldyrkande människor. □